

Отримано: 23.10.2014 р.

Прорецензовано: 06.11.2014 р.

Прийнято до друку: 04.12.2014 р.

Федорович І. М. Прогнозна оцінка та аналіз витрат на обслуговування державного боргу України / І. М. Федорович // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'ячук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 27. – С. 114–120.

УДК 336.276

JEL-класифікація: H 63

Федорович Ірина Михайлівна,

аспірант кафедри фінансів суб'єктів господарювання та страхування
Тернопільського національного економічного університету

ПРОГНОЗНА ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Досліджено поняття «державний борг» та його структуру. Дано характеристику стану державного боргу України в розрізі його видів. Проаналізовано витрати на обслуговування внутрішнього та зовнішнього державного боргу України. Доведено, що видатки на обслуговування державного боргу постійно зростають як у абсолютному значенні, так і по відношенню до загального фонду бюджету. Подані прогнозні розрахунки витрат на обслуговування державного боргу свідчать про подальше загострення боргової кризи, оскільки пік платежів припадає на 2015-2016 рр. Встановлено, що зростання видатків на обслуговування боргу може призвести до таких наслідків, як боргова криза та криза економіки. З метою зниження негативного впливу зростаючих витрат з обслуговування державного боргу на економічний розвиток країни запропоновано зменшити вартість державних боргів шляхом пошуку найбільш привабливих боргових умов та встановити на законодавчому рівні граничні й оптимальні параметри боргового навантаження для держави. Доведено, що спрямування боргових ресурсів виключно на інвестиційні проекти дозволить отримати такий прибуток, який дасть можливість покрити вартість обслуговування боргу.

Ключові слова: державний борг, внутрішній борг, зовнішній борг, гарантований державою борг, обслуговування державного боргу, погашення державного боргу.

Федорович Ирина Михайловна,

аспірант кафедри фінансов суб'єктів господарювання та страхування
Тернопольского национального экономического университета

ПРОГНОЗНАЯ ОЦЕНКА И АНАЛИЗ РАСХОДОВ НА ОБСЛУЖИВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА УКРАИНЫ

Исследовано понятие «государственный долг» и его структуру. Дана характеристика состояния государственного долга Украины в разрезе его видов. Проанализированы расходы на обслуживание внутреннего и внешнего государственного долга Украины. Доказано, что расходы на обслуживание государственного долга постоянно растут как в абсолютном значении, так и по отношению до общего фонда бюджета. Представленные прогнозные расчеты затрат на обслуживание государственного долга свидетельствуют о дальнейшем обострении долгового кризиса, поскольку пик платежей приходится на 2015-2016 гг. Установлено, что рост расходов на обслуживание долга может привести к таким последствиям, как долговой кризис и кризис экономики. С целью снижения негативного влияния растущих расходов по обслуживанию государственного долга на экономическое развитие страны предложено уменьшить стоимость государственных долгов путем поиска наиболее привлекательных долговых условий и установить на законодательном уровне предельные и оптимальные параметры долговой нагрузки для государства. Доказано, что направления долговых ресурсов исключительно на инвестиционные проекты позволит получить такую прибыль, которая позволит покрыть стоимость обслуживания долга.

Ключевые слова: государственный долг, внутренний долг, внешний долг, гарантированный государством долг, обслуживание государственного долга, погашение государственного долга.

Iryna Fedorovych,

Postgraduate student of the Chair on Finance and Insurance Entities Ternopil National Economic University

FORECAST MEASUREMENT AND ANALYSIS OF UKRAINIAN GOVERNMENT DEBT SERVICE EXPENSES

The meaning of the term «government debt» and its structure is researched. The current state of Ukrainian government debt within its types is characterized. Internal and external Ukrainian debt service expenses are analyzed. It is proved, that government debt service expenses constantly increase in absolute measurers as well as in comparison with general budget fund. Forecast measurements of government debt service expenses indicate further debt crisis escalation, as the peak of payments is expected in 2015-2016. It is determined, that debt service expenses increase may result in debt crisis and economic crisis. In order to decrease negative influence of increasing government debt service expenses on country's economic development,

it is suggested to decrease the cost of government debts by searching for the most beneficial debt conditions, and to determine legislatively registered marginal and optimal parameters of debt burden for the country. It is proved, that the direction of debt resources to solely investment projects enables to receive profit large enough to cover debt service expenses.

Key words: *government debt, internal debt, external debt, guaranteed government debt, government debt service, government debt reimbursement.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання активне нарощення Україною зовнішніх та внутрішніх боргів спричиняє проблеми забезпечення фінансової стабільності держави, що пов'язано із прогресивним зростанням витрат на обслуговування державного боргу та його погашення. Відповідно, проблеми утримання фінансового балансу, стабільне економічне падіння, наростання дефіцитності державного бюджету і в додаток підвищення рівня витрат на обслуговування державного боргу зумовлює гостру потребу пошуку оптимізованих шляхів управління ним та збалансування видатків державного бюджету на обслуговування боргів держави для підтримання фінансової та макроекономічної рівноваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання витрат на обслуговування державного боргу висвітлені у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема, О. Барановського, Т. Вахненко, В. Дем'янишина, О. Кириленко, С. Корабліна, В. Козюка, В. Корнєєва, В. Лісовенка, В. Опаріна, В. Федосова, О. Царука, С. Юрія та ін. Серед західних вчених особливої уваги заслуговують праці Р. Барро, Д. Б'юкенена, Р. Девіса, Р. Макгрейва, Ф. Модільяні, А. Радзівіла.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що, зважаючи на досить тісний взаємозв'язок державного боргу та стану економіки країни, не в повній мірі розкрито питання витрат на обслуговування державного боргу, потребують подальшого дослідження такі аспекти, як оцінка реального стану внутрішнього та зовнішнього боргу України, прогнозна оцінка та аналіз витрат на обслуговування державного боргу, а також напрацювання шляхів вирішення проблеми заборгованості у державному бюджеті.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є прогнозна оцінка та аналіз витрат на обслуговування державного боргу України, а також дослідження шляхів вирішення проблеми заборгованості.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови надшвидких змін ринкової кон'юнктури і постійна невизначеність в економіці зумовлюють недетермінованість ендо- та екзосистеми. Тому державний борг постійно обтяжений ризиком.

Рівень розвитку національної економіки, який визначає її положення в світовій економічній системі, оцінюється мірою використання національного багатства для забезпечення національної безпеки, високого рівня якості життя населення і конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках товарів, послуг і капіталів. Наявність державного боргу, його розмір, розміщення і методи погашення прямо чи опосередковано впливають майже на всі сторони економічного життя країни. Це робить державний борг не просто засобом залучення коштів для фінансування державних потреб, але й важливим інструментом фінансової політики держави, неефективне використання якого може призвести до порушення стабільного функціонування економіки [13, с. 445].

Перш ніж дослідити проблему витрат на обслуговування внутрішнього та зовнішнього державного боргу, доцільно визначити саме поняття «державний борг». Відповідно до Бюджетного кодексу України, державний борг визначається як загальна сума зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1].

На думку М. Карліна, «державний борг – це сукупність усіх боргових зобов'язань держави перед своїми кредиторами» [4, с. 55]. М. Поливана, вважає що, обсяг державного боргу, темпи його зростання та динаміка показують рівень розвитку економіки і стан фінансів держави, а також ефективність діяльності державних органів та організацій [8].

Відповідно, видатки на обслуговування державного боргу – це обсяг грошових коштів, спрямований на погашення позик та виплати відсотків за ними впродовж певного періоду часу. Обслуговування боргу часто розраховується на щорічній основі і включає в себе такі фінансові зобов'язання, як іпотека та гарантований державою борг. Склад витрат державного боргу формується на основі зовнішніх та внутрішніх витрат (рис. 1).

Обслуговування державного боргу включає сукупні платежі за державними зобов'язаннями перед кредиторами щодо сплати відсотків, комісійних та штрафних платежів. Дані платежі здійснюються з Державного бюджету України у вигляді видатків. Видатки на обслуговування боргу здійснюються за рахунок коштів загального фонду бюджету. Сума коштів державного бюджету, необхідних для погашення та обслуговування державного боргу на рік, визначається і затверджується Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. Бюджетним кодексом України встановлений критичний рівень державного боргу стосовно його обслуговування – 60% ВВП (стаття 18) [1].

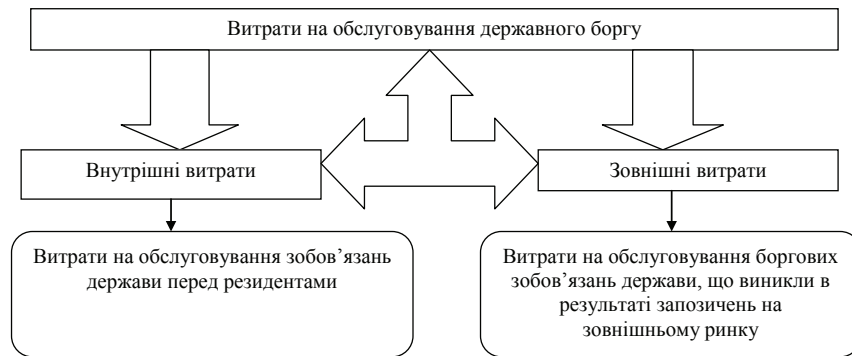

Рис. 1. Склад витрат на обслуговування державного боргу*

* Розробка автора

Обслуговування внутрішнього державного боргу здійснюється шляхом розміщення нових внутрішніх боргових зобов'язань держави. Платежі з обслуговування внутрішнього державного боргу здійснюються через взаємозаліки вартості нових і старих боргових паперів або шляхом перерахування коштів до фінансового агента кредитора. Обслуговування зовнішнього державного боргу проводиться шляхом випуску державою цінних паперів та залучення державою іноземних кредитів. Погашення проводиться за рахунок коштів державного бюджету та коштів Національного банку України в частині кредитів, отриманих з метою підтримки платіжного балансу. Погашення та обслуговування державного боргу здійснюється Кабінетом Міністрів України за рахунок коштів, передбачених у законі про Державний бюджет України на відповідний рік [6, с. 56].

З метою оцінки реального стану боргової ситуації в країні, проведемо аналіз державного й гарантованого державою боргу та видатків на його обслуговування впродовж останніх 6 років.

Приведені дані у табл. 1 свідчать, що впродовж 2008-2013 рр. в Україні спостерігався ефект щорічного приросту обсягу державного та гарантованого державою боргу. Зокрема, на кінець 2013 р. обсяг державного боргу склав 480218,7млн. грн., що у 3,7 рази більше ніж аналогічний показник 2008 р. Обсяг гарантованого державою боргу за відповідний період зріс у 1,8 рази.

Станом на 31.08. 2014 р. державний та гарантований державою борг України становив 945766,0 млн. грн., в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 544265,5 млн. грн. (57,55 % від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), державний та гарантований державою внутрішній борг – 401500,6 млн. грн. (42,45%) [11].

Таблиця 1
Аналіз динаміки державного та гарантованого державою боргу й витрат на його обслуговування впродовж 2008-2013рр., млн. грн.*

Показники	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	189410,4	317904,2	432303,3	473185,0	515510,6	584369,7
Державний борг	130689,7	226996,4	323475,5	357273,9	399218,3	480218,7
Внутрішній борг	44 666,6	91 070,1	141 662,1	161467,1	190299,3	256959,6
Витрати на обслуговування внутрішнього державного боргу	657,2	4498,8	10664,4	14 685,1	17263,4	21844,6
Зовнішній борг	86023,2	135926,3	181813,4	195806,9	208918,9	223259,1
Витрати на обслуговування зовнішнього державного боргу	2915,5	4250,2	4524,4	7329,2	6933,2	9846,2
Видатки на погашення державного боргу	5534,0	26714,6	26 859,8	61 493,1	68125,3	81068,4
Гарантований державою борг	58720,8	90907,9	108827,9	115911,1	116292,4	104151,1
Внутрішній борг	2 000,9	14062,9	13895,4	12303,2	16211,5	27129,2
Зовнішній борг	56719,8	76845,0	94932,5	103607,9	100081,0	77021,9

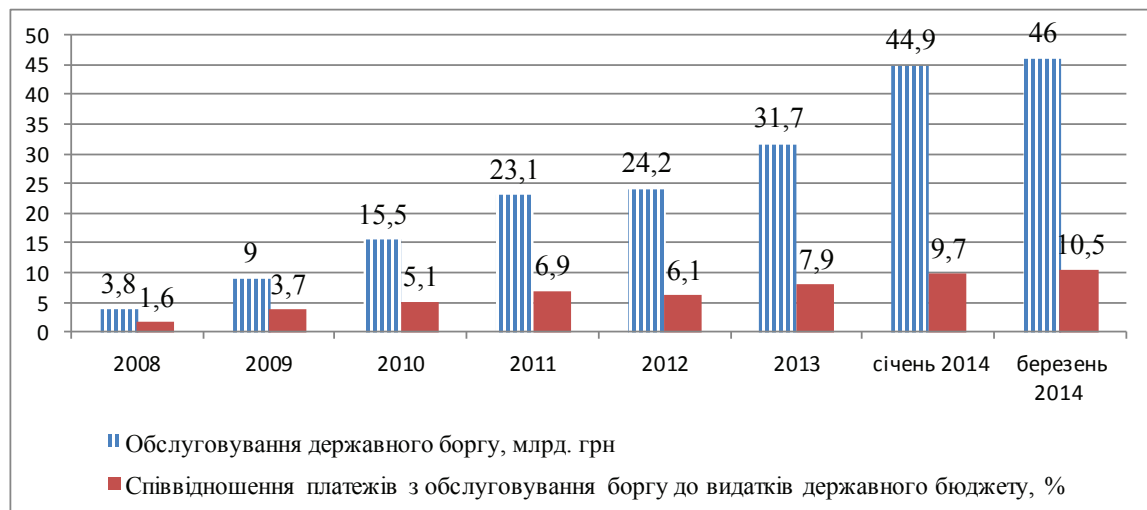
* Складено автором на основі даних [11]

Аналіз показників з обслуговування і погашення державного боргу свідчить про те, що після фінансової кризи, незважаючи на проведені Урядом реструктуризації майже всіх складових державного боргу, ці витрати продовжують мати стійку тенденцію до зростання. Так, впродовж останніх шести років сумарні витрати на обслуговування внутрішнього боргу зросли в 17,2 рази, а витрати на обслуговування зовнішнього боргу – 2,6 рази. Також збільшились витрати на погашення внутрішнього боргу впродовж 2008-2013 рр. у 11,3 рази, а витрати на погашення зовнішнього боргу – 15,8 рази. Таким чином, в обслуговуванні та погашенні державного боргу основна частина витрат пов'язана саме з внутрішнім боргом.

Залучені Україною позики вирізняються своєю короткостроковістю та високим рівнем процентних ставок. Варто зазначити, що частка обслуговування державного боргу у відсотках до ВВП в Україні є не вищою, ніж у США та Великобританії, однак рівень заборгованості у США перевищує 100 % його розмірів, а у Великобританії – понад 80% [2, 110]. За останні роки в Україні коефіцієнт відношення суми державного боргу до ВВП не перевищив навіть його половини (50%).

Здійснивши оцінку стану обслуговування державного боргу, можемо сказати, що видатки на обслуговування державного боргу постійно зростають як у абсолютному значенні, так і по відношенню до загального фонду бюджету.

Динаміка видатків на обслуговування державного боргу впродовж 2008-1.03. 2014 рр. відображена на рис. 2.

Рис. 2. Співвідношення платежів з обслуговування боргу до видатків державного бюджету впродовж 2008-2014 рр.

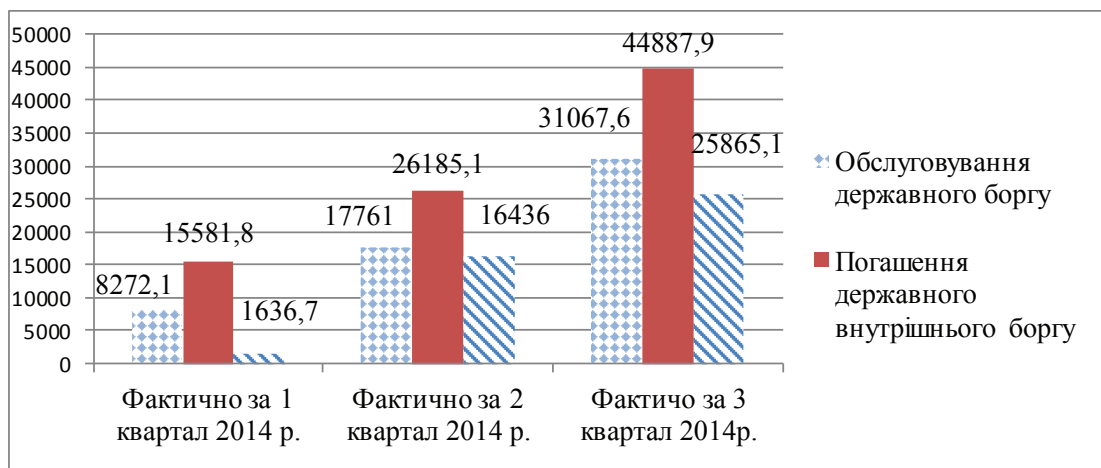
Побудовано на основі даних [3, 11].

У результаті дослідження витрат на погашення й обслуговування державного боргу можемо відзначити, що боргове навантаження на державний бюджет постійно зростає. Зокрема, співвідношення витрат державного бюджету на погашення й обслуговування державного боргу до доходів загального фонду збільшилося з 1,6 % у 2008 р. до 10,5 % у 2014 р., що свідчить про системні прорахунки урядової фінансової політики щодо продовження фінансування державного бюджету шляхом дорогівартісних внутрішніх та зовнішніх запозичень, а також про подальше загострення боргової проблеми.

Основними чинниками, що впливають на формування боргової політики в Україні у 2014 р., є значні обсяги погашення та обслуговування державного боргу – 78,7 млрд. грн. або 6,7 % ВВП.

Витрати на погашення й обслуговування державного боргу впродовж першого-третього кварталів 2014 р. відображені на рис. 3.

У першому кварталі 2014 р. витрати на погашення й обслуговування державного боргу становили 25490,0 млн. грн., або 93,1 % планових призначень на звітний період, у тому числі на погашення внутрішнього боргу – 155581,8 млн. грн., або 98,7 %, зовнішнього – 1636,7 млн. грн., або 89,4 %, обслуговування державного боргу – 8272,1 млн. грн., або 90,1 %. У третьому кварталі 2014 р. було оплачено 31067,6 млн. грн. на обслуговування державного боргу, при цьому погашено внутрішнього боргу на 44887,9 млн. грн. та зовнішнього боргу на – 25865,1 млн. грн.

Рис. 3. Витрати на погашення й обслуговування державного боргу впродовж першого-третього кварталів 2014 р, млн. грн.*

* Складено автором на основі даних [11]

Якщо розглядати витрати на обслуговування боргу у довгостроковій перспективі за період 2015-2020 рр, можна помітити що в структурі витрат по обслуговуванню боргу переважатимуть витрати на обслуговування внутрішнього боргу, що пов'язано з погашенням ОВДП, які були випущені в 2009-2012 рр. та виплатою доходів по ним (табл. 2).

*Таблиця 2.
Прогнозні витрати з обслуговування державного боргу України у 2015-2020 рр.**

Показники	Роки, млн. грн.					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Обслуговування	12 211,47	9 420,32	7 683,	5 925	4 249	3 065
ВНУТРІШНІЙ БОРГ	7 859,54	5 931,14	4 782,	3 467,	1 864,	749,3
НБУ	136,37	129,76	123,14	116,53	109,91	103,31
ОВДП 2008	1 659,66	553,62	-	-	-	-
ОВДП 2009	3 359,48	3 359,48	3 209	2 343	1 303,	645,99
ОВДП 2010	1 788,61	1 048,79	778,04	607,04	450,53	-
ОВДП 2011	915,42	839,49	672,14	400,19	-	-
ЗОВНІШНІЙ БОРГ	4 351,93	3 489,18	2 901	2 458	2 385	2 316
ЄБРР	129,25	108,97	91,98	75,3	58,6	42,89
МБРР	593,02	545,6	493,41	441,41	390,15	341,52
МВФ	209,06	-	-	-	-	-
ОЗДП 2007 року	368,56	368,56	368,56	-	-	-
ОЗДП 2010 року	1 174,88	906,76	906,76	906,76	906,76	906,76
ОЗДП 2011 року	930,16	930,16	930,16	930,16	930,16	930,16
Японський банк міжнародного співробітництва	26,31	24,7	23	21,4	19,84	18,36

* Складено автором на основі даних [9]

Так, співвідношення витрат на обслуговування зовнішнього боргу та витрат на обслуговування внутрішнього боргу в загальній структурі відповідно становить: в 2015р. – 64 % і 36 %, в 2016 р. – 57 % і 43 %.

Прогнозні розрахунки свідчать: якщо уряд інтенсивно перекалатиме на державний бюджет свої умовні зобов'язання, то на виплату відсотків за державним боргом до 2015 р. відволікатиметься 5,8-10,9 % доходів Державного бюджету України.

Саме здатність держави обслуговувати державний борг вказує на фінансову стабільність країни, дає шанс на отримання в подальшому нових кредитів та підвищує репутацію держави як надійного і добросовісного позичальника.

Із проведеного прогнозу витрат на обслуговування державного боргу України впродовж 2015-2020рр., можна зробити такі висновки:

– переважає заборгованість із середнім строком. Це можна аргументувати тим, що в Україні зобов'язання на більш довгий період не мають на ринку попиту через високий рівень ризику;

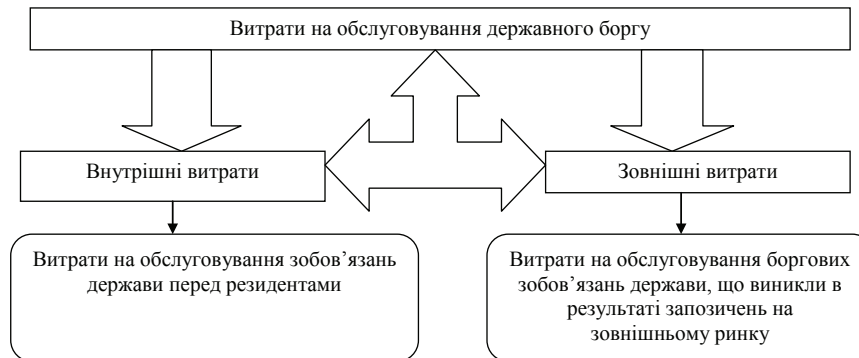

– найбільше платежів зафіксовано в період 2015-2016 рр., які в основному здійснюватимуться з метою погашення боргів перед МВФ за кредити, отримані ще у 2008-2010 рр.

Процес обслуговування державного боргу відбувається шляхом здійснення платежів для виконання боргових зобов'язань перед кредиторами щодо погашення основної суми боргу, сплати відсотків і супутніх витрат, передбачених умовами випуску державних цінних паперів, угодами про позику, державними гарантіями та іншими документами.

Отже, зростання витрат на обслуговування боргу може призвести до таких наслідків, як боргова криза та криза економіки (рис. 4.).

У процесі дослідження витрат на обслуговування державного боргу України, встановлено, що за умов стрімкого зростання величини державного боргу та розміру витрат на його обслуговування, економічна криза загострюватиметься й країна буде неспроможна погасити кредиторську заборгованість.

Рис. 4. Наслідки зростання витрат на обслуговування державного боргу*

* Розробка автора.

Для послаблення боргового тиску на бюджет та платіжний баланс, а також створення умов для економічного зростання, виконавчим органам влади доцільно досягти укладання з кредиторами договорів про зміну умов боргу на умовах зниження виплат та обміну боргових зобов'язань країни на її активи.

Серед перспективних методів управління державним боргом можемо виділити наступні: консолідація державного боргу – об'єднання декількох позик в один більш довгостроковий із зміною ставки відсотка; конверсія державної позики – зміна первинних умов позики, що стосуються прибутковості (найчастіше, це можна досягнути шляхом зниження відсоткової ставки по заборгованості); новація боргу – заміна первісного зобов'язання між сторонами, що передбачає інший спосіб виконання. Окрім того політика щодо управління державним боргом з метою зменшення витрат на його обслуговування може здійснюватись у напрямках: застосування деривативів та сек'юритизації зовнішніх державних боргів.

При цьому доцільно враховувати світовий досвід щодо управління державною заборгованістю. Для вирішення боргових проблем країн, з високим зовнішнім боргом, світовою практикою створено багато механізмів, які мають на меті зменшення боргового тиску, зокрема, до ціни зобов'язань за боргом застосовують спеціальні знижки, що включають специфіку обігу цінних паперів на вторинному ринку. Цей підхід є вигідним для обох сторін: держава-боржник викуповує свій борг із дисконтом, а кредитор отримує матеріальні або фінансові ресурси, вартість яких є більшою за поточну ринкову вартість боргових зобов'язань [12, с. 80].

На нашу думку, основні напрями оптимізації рівня державного боргу в сучасних українських реаліях можуть полягати у наступному: підвищення кредитних рейтингів держави; пошук джерел внутрішніх державних запозичень на зміну зовнішнім; зменшення частки боргів із плаваючою відсотковою ставкою на фіксовану відсоткову ставку; зменшення рівня заборгованості із короткотерміновим строком погашення (продовження заборгованості); залучення зовнішніх кредитних ресурсів пріоритетно для інвестування у реальний сектор економіки, та загального підвищення ефективності кредитування; відмова від системи державного гарантування боргів; диверсифікація можливих фінансових ризиків заборгованості.

З метою зниження негативного впливу зростаючих витрат з обслуговування державного боргу на економічний розвиток країни, доцільним, на нашу думку, є забезпечення таких умов: підтримання стабільного курсу національної валюти; проведення виваженої бюджетної політики з метою мінімізації дефіциту держави; зменшення вартості державних боргів шляхом пошуку найбільш привабливих боргових умов; встановлення та закріплення на законодавчому рівні граничних та оптимальних параметрів

боргового навантаження для держави; спрямування боргових ресурсів виключно на інвестиційні проекти, які дозволять отримати такий прибуток, який дасть можливість покрити вартість обслуговування боргу; законодавче закріплення спрямування частини надпланових доходів відповідного бюджетного періоду на погашення боргових зобов'язань уряду; виокремлення з фінансування державного бюджету фонду залучених боргових ресурсів на фінансування потенційно прибуткових інвестиційних проектів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Впродовж останніх років в Україні спостерігається динаміка до активного нарощення державою внутрішнього і зовнішнього боргу. При цьому, збільшуються й витрати на його обслуговування та погашення, що свідчить про системні проблеми фінансової політики уряду. Прагнення скоротити витрати на погашення державного боргу в короткостроковій перспективі призвели до зростання ризиків боргового портфеля України та неможливості рефінансувати боргові виплати після втрати доступу до міжнародного ринку капіталів. Аналіз прогнозних обсягів платежів з обслуговування та погашення державного боргу засвідчив, що пік платежів припадає на 2015-2016 рр. це зумовить подальше загострення боргової кризи. З метою оптимізації державної заборгованості доцільно забезпечити її реструктуризацію з концентрацією на внутрішні кредитні ресурси, довгострокові позики із фіксованими відсотковими ставками, суттєве зменшення гарантованих державою боргів, збереження оптимальних рівнів заборгованості відносно ВВП, використання державних запозичень на інвестування з метою розвитку національної економіки та орієнтацію на фінансування активних державних видатків.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: закон України від 08.07.2010 р. №2456 – VI // Голос України, 4 серпня 2010 р.
2. Дудченко, В. Ю. Зарубіжна практика регулювання державного боргу / В. Ю. Дудченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Економіка. – 2007. – № 786. – С. 109-113.
3. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за 2009-2013 рр./ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/>
4. Карлін М. І. Державні фінанси України: навч. посіб. / М. І. Карлін. – К.: Знання, 2008. – 348с.
5. Кондрат І. Ю. Прогнозування показників державного боргу як фактора економічної безпеки України / І. Ю. Кондрат // Науковий вісник НЛТУ України. – №21. – 2011. – С. 209-216.
6. Костюк Н. П. Особливості управління державним зовнішнім боргом / Н. П. Костюк, Л. Ю. Бородій, Н. С. Хитрук // Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ.- № 2.- 2010. С. 54-60.
7. Кукіна Н. В. Державний борг як фактор ризику безпеки України: макроекономічний огляд / Н. В. Кукіна, О. Г. Захарченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 3. – С. 116-122.
8. Поливана М. А. Аналіз стану державного боргу України / М. А. Поливана [Електронний ресурс] / офіційний сайт Руснауки. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/61546.doc.htm.
9. Прогнозні платежі з обслуговування та погашення позик [Електронний ресурс] / офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/file/link/294275/
10. Рогач Ф. Риски и оценки государственного долга Украины / Ф. Рогач // Економіст. – 2012. – № 3. – С. 74–76.
11. Стан державного боргу України [Електронний ресурс] / сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
12. Страшек С. Фінансові кризи: як упоратись з ними? / С. Страшек, Т. Ягріч, Н. Шпес, В. Ягріч // Журнал Європейської економіки. – 2007. – Том 6 (№1). – С. 78–92.
13. Федоров В. А. Державний борг як ознака сучасної держави / В. А. Федоров // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 50. – С. 444-452.
14. Федосов В. М. Вплив державного боргу на фінансову безпеку України / В. М. Федосов, Ю. П. Вигівська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 408-412.